

**KANCELARIA
SENATU**

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI
I KORESPONDENCJI

Warszawa, 31 marca 2022 r.

BADK.DPK.133.29.2022 MK

P10-10/22	Data wpływu petycji 20 lutego 2022 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 30 marca 2022 r.

OSOBY REPRESJONOWANE

TEMAT

**PRZYZNANIE OSOBIE NIEPEŁNOLETNIEJ
STATUSU OSOBY REPRESJONOWANEJ
W ZWIĄZKU Z PROWADZONĄ DZIAŁALNOŚCIĄ
NA RZECZ NIEPODLEGŁEGO BYTU PAŃSTWA POLSKIEGO**

WNOSZĄCY PETYCJE: petycja indywidualna

Osoba fizyczna.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą dotyczącą zmiany ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych, w celu umożliwienia przyznania statusu osoby represjonowanej osobie niepełnoletniej, która prowadziła działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego zagrożoną odpowiedzialnością karną w okresie od 1 stycznia 1956 r. do 31 lipca 1990 r.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEGO PETYCJE:

Autor petycji postuluje zmianę art. 3 ust. 4 ustawy poprzez nadanie mu brzmienia: „była poszukiwana listem gończym, oskarżona lub skazana za popełnienie przestępstwa lub wielokrotnie skazywana za popełnienie wykroczenia, bądź wobec której orzeczono postanowieniem sądu dla nieletnich zastosowanie środków poprawczych lub wychowawczych, za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce”.

Zdaniem autora petycji wnioskowana zmiana da osobom niepełnoletnim, które w latach 80-tych podejmowały świadomą walkę z systemem komunistycznym i w związku z tym poddane były różnego rodzaju represjom ze strony aparatu bezpieczeństwa publicznego, możliwość uzyskania statusu osoby represjonowanej.

Wnoszący petycję przywołał własną sytuację oraz kolegów (wszyscy nieletni), których sprawę rozpoznano przed Sądem Rejonowym w Sandomierzu w postępowaniu opiekuńczo-wychowawczym. Postępowaniem objęte było wytwarzanie przez nieletnich w maju 1984 r., własnym sposobem, plakatów i ulotek o treści antypaństwowej oraz rozpowszechnianie ich poprzez wywieszanie w miejscach publicznych.

Sąd postanowieniem z dnia 27 listopada 1984 r., w związku z popełnieniem czynu karalnego z art. 273 § 1 i 2 w związku z art. 270 § 1 ustawy z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny, ustanowił nad oskarżonymi nadzór odpowiedzialnych rodziców i zobowiązał ich do ścisłej współpracy ze szkołą.

Autor petycji, od czterech lat domaga się uznania nieletnich pokrzywdzonych w czasach komunizmu, pominiętych przez ustawodawcę z uwagi na wiek w jakim osoby te podejmowały działalność podziemną i z tego powodu były represjonowane. Sam uzyskał status działacza opozycji antykomunistycznej (gdyż kontynuował działalność w podziemiu niepodległościowym w organizacjach uznanych przez Urząd do Spraw Kombatantów

i Osób Represjonowanych). Jednak ze względów honorowych ubiega się o możliwość uzyskania statusu osoby represjonowanej dla siebie, kolegów z podziemia i wszystkich innych młodych ludzi sądzonych za działalność patriotyczną.

STAN PRAWNY:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) w art. 32 ust. 1 stanowi, że wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny (art. 32 ust. 2).

Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1255) w art. 2 definiuje działacza opozycji antykomunistycznej. To osoba, która w okresie od 1 stycznia 1956 r. do 4 czerwca 1989 r., łącznie przez co najmniej 12 miesięcy prowadziła, w ramach struktur zorganizowanych lub we współpracy z nimi, zagrożoną odpowiedzialnością karną, działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce.

Do okresu 12 miesięcy, nie wlicza się działalności w ramach niezależnego ruchu związkowego lub studenckiego, prowadzonej od 31 sierpnia 1980 r. do 12 grudnia 1981 r.

Z kolei, za represjonowaną z powodów politycznych (art. 3) uznaje się osobę, która w okresie od 1 stycznia 1956 r. do 31 lipca 1990 r.:

1) przebywała w:

a) więzieniu lub innym miejscu odosobnienia na terytorium Polski na mocy wyroku wydanego w latach 1956-1989 albo bez wyroku jednorazowo przez okres dłuższy niż 48 godzin lub wielokrotnie przez łączny okres dłuższy niż 30 dni, za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce,

b) ośrodka odosobnienia na podstawie art. 42 dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce;

2) przez okres powyżej 30 dni pełniła zasadniczą służbę wojskową lub czynną służbę wojskową w ramach ćwiczeń wojskowych, do której odbycia została powołana z przyczyn politycznych za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce;

3) brała udział w wystąpieniu wolnościowym na rzecz odzyskania przez Polskę

niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce
i w związku z tym:

a) na skutek działania, w tym niejawnego, wojska, milicji lub organów bezpieczeństwa państwa, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej-Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, zwanych dalej "organami bezpieczeństwa państwa", poniosła śmierć, doznała uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia na okres dłuższy niż 7 dni,

b) była inwigilowana przez organy bezpieczeństwa państwa i podjęto wobec niej bezprawne działanie polegające na popełnieniu na jej szkodę przestępstwa lub wykroczenia,

c) była pozbawiona możliwości wykonywania swojego zawodu,

d) została z nią rozwiązana umowa o pracę,

e) została relegowana z uczelni wyższej lub innej szkoły,

f) była objęta zakazem publikacji przez Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, wojewódzki lub miejski urząd kontroli prasy, publikacji i widowisk (...) przez okres dłuższy niż jeden rok;

4) była poszukiwana listem gończym, oskarżona lub skazana za popełnienie przestępstwa lub wielokrotnie skazywana za popełnienie wykroczenia, za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce.

Ponadto, ustawa w art. 4 zastrzega, że status działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych przysługuje osobie:

1) która nie była pracownikiem, funkcjonariuszem lub żołnierzem organów bezpieczeństwa państwa, chyba że przedłoży dowody, że przed 31 lipca 1990 r., bez wiedzy przełożonych, czynnie wspierała osoby lub organizacje działające na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce i

2) co do której w archiwum Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu nie zachowały się dokumenty wytworzone przez nią lub przy jej udziale, w ramach czynności wykonywanych przez nią w charakterze tajnego informatora lub pomocnika przy operacyjnym zdobywaniu informacji przez organy bezpieczeństwa państwa.

Status działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych (art. 5) potwierdza w drodze decyzji administracyjnej Szef Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych po stwierdzeniu przez Prezesa Instytutu Pamięci

Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, że osoba ubiegająca się o potwierdzenie statusu działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych spełnia warunki określone w art. 4 ustawy.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Rzecznik Praw Obywatelskich 27 grudnia 2021 r. zajął stanowisko w sprawie ujętej w niniejszej petycji, wystąpił do Marleny Małąg Minister Rodziny i Polityki Społecznej z wnioskiem o rozważenie możliwości rozszerzenia ustawowych przesłanek nadawania statusu osoby represjonowanej i objęcie przepisami osób niepełnoletnich, które prowadziły działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego zagrożoną odpowiedzialnością karną od 1 stycznia 1956 r. do 31 lipca 1990 r.

W stosunku do tych osób nie zostały nałożone sankcje karne ale w drodze postanowienia sądowego objęto je środkami wychowawczymi, których dolegliwość miała wpływ na ich dalsze życie osobiste.

W ocenie RPO „państwo powinno doceniać szczególnie wyjątkową postawę, jaką była działalność osób niepełnoletnich. Należy uznać, że środki wychowawcze nakładane za czyn objęty odpowiedzialnością karną na osoby nieletnie, miały stanowić adekwatną dolegliwość względem sankcji karnych nakładanych na osoby pełnoletnie. Stąd też zasadne wydaje się rozszerzenie ustawowych przesłanek nadawania statusu osoby represjonowanej, tak aby objęły one również osoby znajdujące się w takiej sytuacji...”.

Rzecznik zwrócił też uwagę na szczególną sytuację autora petycji, gdyż zgodnie z przepisami przyznany mu został status działacza opozycji komunistycznej ale nie stwierdzono przesłanek do nadania mu statusu osoby represjonowanej z powodów politycznych.

Interpelacja poselska nr 21027 złożona do Prezesa Rady Ministrów 22 marca 2018 r., przez posła Bogdana Latosińskiego, w sprawie ograniczeń wiekowych przy przyznawaniu statusu działacza opozycji antykomunistycznej.

Poseł zwrócił się z pytaniem: „Czy zasadne i sprawiedliwe jest to, że obecne zapisy ustawy w sposób znaczący ograniczają przyznawanie statusu działacza opozycji antykomunistycznej osobom, które były wtedy niepełnoletnie? Jeśli tak, to czy rząd przewiduje zmiany legislacyjne, które ułatwiłyby takim osobom staranie się o uznanie ich za działaczy opozycji antykomunistycznej? Zrozumiałe jest to, że w małoletnim wieku nie sposób prowadzić w pełni świadomej i sprawnej działalności politycznej, ale być może w wieku nastoletnim jest już to możliwe.”

W odpowiedzi na interpelację resort wyjaśnił, że uchwalone przez ustawodawcę

rozwiązania są wyrazem docenienia wyjątkowych zasług osób angażujących się, niejednokrotnie z narażeniem własnego życia, wolności, majątku lub praw pracowniczych, w działalność zmierzającą do odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności.

W odniesieniu do przesłanki warunkującej przyznanie statusu działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych, przywołano wyjaśnienia Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych.

„Wprowadzenie do ustawy warunku, iż działalność opozycyjna musiała być zagrożona odpowiedzialnością karną, miało na celu ograniczenie kręgu beneficjentów ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej. W szczególności chodziło o wyeliminowanie sytuacji, iż uprawnienia przewidziane w ustawie przysługiwałyby uczestnikom pewnych przedsięwzięć zasadniczo antysystemowych, ale de facto tolerowanych przez władze np. konwersatorium Doświadczenie i Przyszłość albo zespołu inicjatyw np. Kluby Inteligencji Katolickiej...”.

Szef Urzędu potwierdził, że „fakt rzeczywistego zagrożenia odpowiedzialnością karną został uznany za decydującą przesłankę przy określaniu kategorii zachowań uprawniających do uzyskania statusu działacza opozycji. Mimo, iż współtwórcy ustawy mieli świadomość, że zaistniały liczne inne formy aktywności godzące w reżim komunistyczny, a więc obiektywnie przybliżające niepodległość Polski i stan respektowania praw człowieka – zostały one jednak uznane za ustawowo nieistotne, właśnie dlatego, iż nie wiązały się z zagrożeniem sankcjami karnymi.”

Szef Urzędu potwierdził, że w przypadku wnioskodawców urodzonych po 1 stycznia 1973 r. wydano cztery decyzje odmowne potwierdzenia statusu działacza opozycji antykomunistycznej (osoby te miały w czerwcu 1989 r. - 12 lub 13 lat). W ich sytuacji zasadne są wątpliwości co do możliwości prowadzenia świadomej działalności politycznej.

Jednocześnie zauważył, że „pamiętać przy tym trzeba, że mogą otrzymać uprawnienia osoby represjonowanej, jeżeli brały udział w wystąpieniu wolnościowym i wskutek działań komunistycznego aparatu represji doznały określonego uszczerbku na zdrowiu lub zostały relegowane ze szkoły. Były bowiem one wówczas ofiarami innych represji niż karne, których dolegliwość została przez ustawodawcę uznana za na tyle znaczną, że ich doznanie powinno skutkować przyznawaniem świadczeń od państwa (katalog takich represji za działalność niepodległościową, generalnie o innym charakterze niż karnym, zawarty jest w art. 3 ustawy o działaczach)”.

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Olsztynie w wyroku z 9 kwietnia 2019 r., sygn. akt II SA/Ol 197/19 orzekając w sprawie „Pojęcie osoby represjonowanej z powodów

politycznych” wskazał, że przepisy art. 2 ust. 1, art. 3 oraz art. 5 ust. 4 ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej stanowią zamknięty katalog przypadków uzasadniających przyznanie statusu działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych. Ustawodawca w unormowaniach tych w sposób enumeratywny określił jakie działanie i związane z nim skutki mogą uzasadniać przyznanie uprawnień przewidzianych tą ustawą. Oznacza to, że tylko sytuacje opisane ściśle w przytoczonych przepisach mogą kwalifikować do uzyskania statusu działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych, żadne inne, chociażby wiązały się z narażeniem zdrowia lub życia.”

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gorzowie Wielkopolskim w wyroku z 14 października 2021 r. sygn. akt II SA/Go 396/21 w sprawie „Przesłanki uznania za działacza opozycji antykomunistycznej lub za osobę represjonowaną” stwierdził, że: „Za osobę represjonowaną może być uznana jedynie ta osoba, która spotkała się z dolegliwościami wymienionymi w art. 3 ustawy i nastąpiło to z powodów politycznych. Wymaga podkreślenia, że zgodnie z art. 5 ustawy organ potwierdza status odpowiednio działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych, wyłącznie osobom spełniającym warunki określone wprost przez ustawodawcę w art. 2 lub art. 3 ustawy. Przepisy ustawy w sposób ścisły określają zasady potwierdzania tego statusu, nie dopuszczając w tym zakresie jakiegokolwiek uznania administracyjnego. Tym samym organ administracji jest związany z ich treścią i nie może odstąpić od ich stosowania, biorąc pod uwagę inne przyczyny niż przewidziane w przepisach ustawy.”

W wyroku WSA podniósł, że w orzecznictwie sądów administracyjnych utrwalone jest stanowisko, iż żadne inne zdarzenia, okoliczności i kłopoty nie mogą być uznane za działalność antykomunistyczną lub represję w rozumieniu ustawy, choćby w subiektywnej ocenie osoby poszkodowanej stanowiły dużą dolegliwość (por. wyrok WSA w Kielcach z 19 października 2017 r., II SA/Po 742/16).

Do Kancelarii Prezydenta RP 17 stycznia 2022 r. wniesiona została petycja o tożsamej treści. Biuro Dialogu i Korespondencji przeanalizowało zgłoszony postulat, o czym poinformowany został autor petycji.

OPRACOWAŁA

Marzena Krysiak

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz